

ØD - et skridt mod socialismen

Hvad er det for et ord, der får borgerskabet til at se rødt og den yderste venstrefløj til at gribe - ikke efter revolveren, men skældsordene? Ja, ganske rigtigt - ØD, økonomisk demokrati - øv!

Af HANS JØRGEN VODSGÅRD

ØD MASER sig på for at blive realiseret engang i en nær fremtid - men hvordan og af hvem? En ting er sikkert, uden en stilling til *det* er man sikker på at blive røvdend. Så det var nok værd at finde ud af, hvordan *det* kom, og hvad *det* vil.

Velstand uden velfærd

Det er her værd at bide mærke i, at ØD-planerne udvikledes i højkonjunkturerne inden den begyndende krise i '73. ØD var ikke primært tænkt ud fra indkomstpoltiske forsøg på at sikre den samfundsøkonomisk nødvendige opsparing og investering, som privatkapitalerne ikke selv evnede. Dette aspekt, som debatten i dag langt hen er forfaldet til at dreje sig om, var med; men det havde ingen fremtrædende plads i planerne. Nej, socialdemokraternes tanker med økonomisk demokrati havde et mere principielt grundlag og et langt bredere sigte.

Der var op gennem 60'erne tale om, at den socialdemokratiske arbejderbevægelse i stigende grad erkendte begrænsningerne i deres socialliberale velfærdspolitik. Efterkrigstidens keynesianske fordelingspolitik havde kun ført til »Velstand uden velfærd«.

På trods af demokratiseringen inden for det politiske, kulturelle og uddannelsesmæssige område var udviklingen inden for det økonomiske område gået i den stik modsatte retning. Der var ikke sket nogen demokratisering af formuerne, indkomsterne eller indflydelsen i det danske samfund. Tværtimod. Kapitalmagten var blevet koncentreret på stadig færre hænder. Det var ikke de »200 familier«, men en halv

snes familier, der domerede erhvervslivet. Og med hensyn til nærdemokratiet eller »demokrati på gulvet« konstaterede man allerede i LO's betænkning om »Demokrati på arbejdspladsen« fra 1967, at man ikke kunne komme meget længere over for arbejdsgivernes ledelsesret, så længe de sad på ejendomsretten.

Stærke kræfter, især inden for fagbevægelsen »genopdagede«, at udviklingen var præget af modsætningen mellem en øget samfundsmæssig produktion og den fortsatte private tilvækst. Venstresocialdemokraterne »genopdagede« simpelthen, at ejendomsproblemet var arbejderbevægelsens hovedspørgsmål. De indstillede sig på at måtte angribe den private ejendomsret - både for på det nære plan at ændre ved arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet; og for på det overordnede plan at ophæve privatkapitalens ret til at skatte og valte med den samfundsøkonomiske udvikling.

Ejendomsproblemet

Denne nytænkning - og indirekte selvkritik - fik sit mest markante udtryk i »Rapporten til LO's kongres i 1971, af udvalget om økonomisk demokrati.

Og det var ikke noget lige-gyldigt udvalg. Det bestod af 18 af de virkelig tunge socialdemokratiske drenge - der var ikke en kvinde iblandt. Formanden var Henry Grünbaum og desuden glimrede navne som Thomas Nielsen, Hans Rasmussen, Anker Jørgensen, Ivar Nørgård, Jens Kampmann m.v. Og det var heller ikke nogen tilfældig rapport. Dens forslag om ØD blev vedtaget på LO-kongressen med ca. 1000 stemmer imod 4, og forslaget dannede næsten uændret grundlag for regeringsforslaget i 1973.

I rapporten er det marxistisk set afgørende ejendomsproblemet trukket i front. Som det yder i indledningsafsnittet: »Skal vi forsøge at indkredse begrebet økonomisk demokrati, er der i hvert fald ingen tvivl om, at vi bevæger os ind på spørgsmålet om ejendomsretten til produktionsmidlerne. Der er en voksende forståelse for, at der til ejendomsretten er knyttet spørgsmålet om forde-

lingen af magt og indflydelse«. Og hovedafsnittet slutter med at konstatere: »Det er en kendsgerning, at der heller ikke i vore lande har været tale om en sådan omfordeling af indkomster, formuer og magt, som stemmer med de lighedsmålsætninger en socialistisk arbejderbevægelse må kæmpe for at realisere«.

ØD blev det socialdemokratiske svar på denne selverkendelse; og hermed blev en systemændring igen sat på det socialdemokratiske program. Selvfølgelig i reformistisk udgave. Men bare det igen at ville reformere sig ud af kapitalismen var et stort skridt.

Og ikke bare det. Der var reelt tale om, at man med ØD fandt frem til et historisk nyt og selvstændigt dansk bud på en reformistisk vej til den demokratiske socialisme. På dette punkt var de svenske socialdemokrater bagefter.

Vejne til socialismen

ØD-arkitekterne udtænkte en reformistisk strategi (legal og graudalistisk), der på den ene side skulle overskride den hidtidige socialliberale keynesianske fordelingspolitik, samtidig med at den på den anden side skulle undgå venstrefløjens traditionelle revolutionære midler.

Dels kunne de ikke bruge venstresocialismens (anarkosyndikalismens, rådssocialismens) dobbeltmagtsstrategi, hvor man vil løse ejendomsproblemet uden om de legale demokratiske institutioner gennem militante arbejdskampe i basis. Det var ikke lige sagen med en magtmæssig og illegal ekspropriation af borgerskabet gennem vilde arbejdskampe og fabriksbesættelser efter »Lipp-modellen«, hvor arbejderne på de enkelte virksomheder smider fabriks herrerne på porten og derefter gennem koordinationsudvalg overtager kontrollen med samfundsøkonomien.

Dels kunne socialdemokraterne ikke bruge kommunisternes topstyrede nationaliseringsstrategi. Erfaringerne med planøkonomi var ikke gode; de tydede ikke på stor økonomisk effektivitet, og var ikke demokratisk betryggende med deres iboende tvangsstyring af behovene. Og socialdemokraternes almindelige re-

spekt for markedsøkonomiske principper blev især styrket af, at det danske erhvervsliv med dets mange små og mellemstore virksomheder ikke er særligt egnede til en samlet nationalisering.

I stedet valgte socialdemokraterne at tage fat i ejendomsproblemet ved gennem legale midler at sætte en langsom ekspropriationsbombe igang under borgerskabet. Med ØD skulle arbejderne få andel i kapitaltilvæksten som kollektiv ejendomsret.

ØD-bomben

Men det særegne ved ØD-bomben er, at den er to-hovedet. Der er tale om et kombineret angreb på ejendomsretten på den måde, at arbejdsgivernes ØD-bidrag (og det uafhængigt af om der benyttes 5% af lønsummen, 10% af overskuddet eller 3% af værditilvæksten) skal deles i to hovedgrene:

For det første til opbygningen af den centrale fond/regionale fonde, som ovenfra overtager stigende kontrol med kapitaldannelsen i samfundet. Den centrale fond vil alt efter den nærmere ordning (især om de offentlige er med eller ej og om fondsbeviserne senere kan indløses til private forbrug) efter ca. en 10-årig periode nå op på en størrelse, der tilsvarende samlede årlige investeringer i dansk erhvervsliv. Og vil dermed give fagbevægelsens demokratisk valgte repræsentanter i fondsbestyrelsen en dominerende indflydelse på den overordnede investeringspolitik i landet.

For det andet vil den anden del af ØD-bidragene blive stående i de enkelte virksomheder som decentrale lønmodtagerfonde, som *inde fra* udhuler de enkelte kapitalisters ejendomsret. En stadig stigende del af ejendomsretten over de enkelte virksomheder overdrages hermed til de ansatte, til »arbejderrådene«, som kollektivt bestyrer denne aktiepost. Ligesom de bestyrer de eventuelle midler, som den centrale fond geninvesterer i den pågældende virksomhed.

Hermed vil »arbejderrådene« efter en generationstid - kortere eller længere alt efter den nærmeste ordning - opnå aktiedominans i de enkelte virksomheder (det kræver ikke

nødvendigvis 51%). Og med dominans følger den reelle ejendomsret, og dvs. at »arbejderrådene« herved automatisk overtager dispositionsretten over virksomheden og herunder ledelsesretten over arbejdet her. »Arbejderrådene« kan selv bestemme, hvad og hvordan der skal produceres, og der er således åbnet op for egentlige (løn-)arbejderstyrede virksomheder i samfundets økonomiske basis på linie med det jugoslaviske eksperiment.

Fonden for solidaritet

Det er udviklingen af de decentrale virksomhedsfonde, der rummer det egentlige systemgennembrudende i retning af socialistisk selvforvaltning. Men selvom den centrale fond ikke er det afgørende i reformen, er den ikke desto mindre nødvendig af flere grunde.

Alment er den et demokratisk redskab for lønmodtagerne til at sikre nye kriterier for den overordnede investeringspolitik end snævre og kortsigtede profittalkyler. Og på længere sigt kan den sammen med en øget statslig kapitalstyring skabe nye samfundsøkonomiske rammer, der kan give »arbejderrådene« mulighed for at »handle« på andre præmisser end den »frie« markedsøkonomis.

Endvidere vil den centrale eller den solidariske fond (som den med rette også kaldes) styrke enheden mellem lønmodtagerne. Den giver en kollektiv risikodækning, så arbejderne ved virksomhedslukning ikke taber deres opsårede fondsmidler (som evt. skal udbetales efter en årrække). Dvs. man undgår, at arbejderne bindes til en særlig økonomisk »solidaritet« med deres virksomhed på bekostning af hensynet til lønmodtagernes samlede interesser.

Ligeledes vil den »solidariske fond« betyde, at alle lønmodtagere helt uafhængigt af lønforskelle i øvrigt vil få udbetalt samme beløb ved evt. udbetaling, nemlig gennemsnittet. Der er altså, som Grünbaum i sin tid sagde til de borgerlige forbitrelse, tale om »100% socialisme« i ØD's bidrag til indkomstfordelingen. Desuden vil alle lønmodtagere, både de private og de offentlige, og såvel høj som lav have

samme stemmeret til den centrale fonds bestyrelse. Principet er, at man her stemmer efter hoveder og ikke hoveder.

På den led bidrager den centrale fond til den kollektive solidaritet og enhedsarbejdet i fagbevægelsen. Ligesom den støtter udviklingen af en »ny historisk blok« mellem den gamle og de nye fagbevægelser, mellem LO's og FTF's og AC's medlemmer.

Og ikke mindst adskiller den centrale fond sig fra en statslig kapitalstyring ved, at det er fagbevægelsen selv og ikke staten, der får den øgede indflydelse på samfundsøkonomien. Det er ikke staten, der øger kontrollen med borgerne, men arbejderbevægelsen, der kollektivt styrkes over for borgerskabet.

Endelig vil den centrale fond sammen med de decentrale virksomhedsfonde styrke fagbevægelsen centralt og arbejderne lokalt over for arbejdsgiverforeningen og de enkelte arbejdsgivere. De to fondstyper vil i samspil give et helt andet styrkeforhold i arbejdskampe og storkonflikter. Når fagbevægelsen sidder på den afgørende kapitaldannelse, er arbejdsgivernes muligheder for økonomisk sabotage, som lockouter, kapitalflugt, investeringsstrjæke etc. afgørende svækket.

En demokratisk dialektik

Den centrale fond giver styring til gavn for »folket«, men den medfører ikke automatisk, at der opstår et styre ved »folket«. Den centrale fond er en nødvendig, men ikke en tilstrækkelig betingelse for, at et reelt basis- og nærdemokrati kan udfoldes. Her er udviklingen af de decentrale virksomhedsfonde mere vigtige.

Men det afgørende er egentlig, at ingen af delene kan undvære hinanden i en demokratisering af samfundsøkonomien. »Demokratiet på gulvet« kan ikke udfoldes uden andre samfundsøkonomiske rammer at »handle« i – uden andre styringsmidler end de rene markedsøkonomiske. Og omvendt kan en overordnet rammestyring dårligt sikres uden aktiv støtte fra de økonomiske agenter i basis. Udviklingen af det økonomiske demokrati på mikro-plan og demokratiet på det makroøkonomiske plan støtter gensidigt hinanden.



Denne demokratiske dialektik mellem »mikro og makro«, mellem decentral udfoldelse i basis og central rammeplanlægning er afgørende, når man skal gå den demokratiske vej. Ellers begynder man at halte og bryder sammen undervejs. En dialektik, som gælder inden for både det politiske demokrati, det kulturelle demokrati og, hvad der er vigtigt her, også inden for det økonomiske demokrati. Og denne dialektik er som tendens indbygget i de socialdemokratiske ØD-planer.

Fortiden hævner sig

Men socialdemokratiets achilleshæl var og er, at de som reformister viger udenom hele det politiske magtspørgsmål. Også i ØD-spørgsmålet stak deres socialpartner-ideologi så dybt, at de drømte om en bred folkelig forbrødring om at socialisere ejendomsforholdene.

I deres ØD-kampagne udvandede de forslagens socialistiske dele for at formildne de borgerlige kredse, som selvfølgelig ikke lod sig formildne; og i stedet skabte de forvirring i arbejderbevægelsen og bekræftede venstrefløjen i sin afvisningskurs over for ØD.

Det var ikke venstrefløjen, men socialdemokratiet selv, der væltede det andet arbejderflertal i 1973. Erhard Jakobsen løb tør for benzin, og i det følgende katastrofevalg sluttede mange menige højresocialdemokrater sig til ham og Glistrup. Årtiers klassesamarbejde havde hævnnet sig.

Men venstrefløjen »hjalp« ikke socialdemokratiet med at finde sine rødder og vælge klar side i ØD-sagen. Den indgik ikke i en dialog for at opbygge en bred venstrealliance. Den pressede ikke på for at radikalisere dele af ØD-forslaget og for at få indarbejdet modforholdsregler til borgerskabets økonomiske sabotage. Den »hjalp« ikke socialdemokratiet med at opgive det håbløse samarbejde over midten om ØD.

Spørgsmålet er så, om venstrefløjen bliver en mere konstruktiv medspiller i de aktuelle ØD-bestræbelser. □

I næste nummer behandles venstrefløjens stillingtagen til ØD.